

PRINCIPII DE FORMARE A COMPETENȚELOR MUZICALE LA ELEVI: ABORDĂRI METODOLOGICE

Viorica CRIȘCIUC, dr., lect. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Summary: *The article analyzes the principles of training students' musical skill. Verbal communication is prevalent in the act of teaching-learning-assessment musical knowledge. Verbalization of the message sound through four specific types of activities – listening, creation, interpretation and reflection – is widely used in training students' musical skills in musical education. Through reflection, meditation, characterization, explanation, analysis and assessment, contextualized on principles of music education student's (music receptor) specific skills are formed.*

Key-words: *principles of music education, musical skills, musical education.*

Principiile metodologice de formare a competențelor muzicale se deduc din principiile specifice pedagogiei generale: artistic-estetice, didactice, educativ-didactice. Raționalitatea principiilor și reconvertirea acestora, în acțiunea educativ-didactică, în principii specifice educației muzicale este menționată și analizată în cercetările savantului D. Kabalevski (Gagim 2004: 44).

Principiul formării competențelor muzicale de la practică la teorie: elevii percep muzica și obțin/își dezvoltă cunoștințe muzicale/despre muzică de la actul (practic) de audiere a muzicii, de receptare a mesajului acesteia, la comprehensiunea (înțelegerea) mesajului (=CM (cunoștințe muzicale), însușirea cunoștințelor despre muzică (=opera audiată), comentarea mesajului/cunoștințelor muzicale despre opera audiată la interpretarea acestora (re-crearea vocală sau instrumentală a operei muzicale și abordarea verbală hermeneutică a operei). În rezultat, atât opera muzicală, ca și obiect de cunoaștere, cât și cunoștințele despre ea sunt reconstruite personal: de la contemplarea vie la abstractizarea teoretică.

Principiul integrării teoriei și practicii EM, conform savantului D. Kabalevski, stabilește că practica este sursa și determinanta teoriei (Gagim 2004: 84). Principiul presupune:

- predarea-formarea cunoștințelor muzicale în trei moduri: a) parcurgând calea de la teorie la practică; b) avansând de la practică la teorie; c) îmbinând cele două moduri și revenind în final la practică;

- patru niveluri acționale în predarea-formarea cunoștințelor muzicale:

I – proiectarea didactică, prin care este stabilit un raport specific profesor-elev;

II – definirea conceptelor fundamentale și operaționale, sugerate de unitățile de conținut recomandate de curriculum și dezvoltate de programele școlare analitice;

III – expunerea articulată și coerentă a unităților de conținut, selectate-structurate în baza principiilor educației artistic-estetice;

IV – explicarea unităților de conținut (ordonarea teleologică, cauzal-consecutivă, normativă, procedurală).

Principiul interiorizării muzicii reglementează activitatea de cunoaștere muzicală în procesul activităților didactice preponderent la faza auditivei, când are loc contaminarea emoțională cu universul afectiv creat de autor în/prin opera muzicală. În acest context, mesajul afectiv al operei muzicale audiate – emoții, sentimente, stări sufletești, pasiuni (care sunt și cunoștințe muzicale achiziționate), este interiorizat de elevi – trăit personal și convertit în experiențe estetice specifice universului său intim.

Principiul instruirii-învățării conștiente și active presupune centrarea activității de cunoaștere muzicală, pe un anumit sector al cunoașterii generale, pe însușirea informației muzicale și comprehensiune – înțelegerea acesteia, deci integrarea cunoștințelor muzicale în propriul sistem de cunoaștere în conformitate cu principiile generale și specifice de cunoaștere; ordonarea didactică a procesului de formare a competențelor muzicale prin comprehensiunea mesajului muzical și înțelegerea-motivarea realizării activităților de învățare-formare a cunoștințelor muzicale: elevii trebuie să înțeleagă nu numai informația comunicată artistic de opera muzicală în procesul audierii-comentării interpretării ei, ci și orice activitate de cunoaștere muzicală pe care o desfășoară el însuși și profesorul său.

Caracterul conștient al cunoașterii muzicale (=însușirii-formării CM) este sporit de cunoașterea afectivă: curiozitatea, dorința și plăcerea de a asculta-a înțelege-a comenta-interpreta muzica, diminuându-se/anulându-se astfel învățarea mecanică, reproductivă.

Principiul sistematizării, continuității și gradualității preconizează un parcurs didactic-educativ, inițiat cu proiectarea modelelor de predare-formare a cunoștințelor muzicale, realizat efectiv în legături de cauză-efect și în ascensiune graduală – de la ușor la greu, de la simplu la complicat, elevii re-creând imagini simple – imagini complexe, pe un traseu de cunoaștere muzicală sistematizat.

Acțiunile de sistematizare graduală și continuă se află și sub incidența **principiului accesibilității**: mecanismele cunoașterii, inclusiv ale cunoașterii de tip muzical, pentru care elevii moștenesc premise congenitale, impun o cunoaștere logică, adică sistematizată, continuă, graduală; în cazul în care discursul educativ-didactic de predare-formare a cunoștințelor muzicale este proiectat și desfășurat conform acestor cerințe, procesul de cunoaștere este pentru elevi cel mai accesibil, deoarece structura activității de cunoaștere este adecvată structurii obiectului de cunoaștere – unul din principiile fundamentale ale artei-receptării și ale educației artistico-plastice.

Principiul reinterpretării pedagogice a muzicii decurge din caracterul inepuizabil al operei de artă/operei muzicale și nesfârșitul experiențelor de viață și artistic-estetice ale omului și solicită abordări înnoitoare ale aceluiași opere muzicale/fenomene muzicale la diferite vârste și trepte de școlaritate, căci cunoașterea artistic-estică, statuează C. Radu, generalizând un mare număr de concepte estetice, este *graduală* (Pâslaru 2001: 77), deci receptarea (audierea-comentarea-interpretarea) ei trebuie să fie graduală nu numai pe o secvență a acțiunii educativ-didactice (la o lecție), ci și în întreaga perioadă de școlaritate. Vizavi de cunoștințele muzicale, acest principiu preconizează revenirea continuă la valorile muzicii audiate/studiate (prin audiere repetată și comentare-interpretare) și la cele despre muzica audiată/studiată (prin analiza lor repetată și interpretarea de tip hermeneutic).

Sus-numitele principii sunt integralizate de **principiul funcțional-dinamic**, specific în cea mai mare măsură educației muzicale, deoarece muzica este prin definiție o artă dinamică, atât opera muzicală cât și receptarea ei reprezentând fluxuri sonore.

Principiul funcțional-dinamic ordonează predarea-formarea CM din perspectivă *dinamică*, care le atribuie valoare interioară/exterioară, și *funcțională*, datorită căreia fiecare element al cunoștințelor muzicale obține un rol prestabilit în crearea/re-crearea imaginii artistice muzicale, în unitate și interacțiune cu celelalte elemente, fapt care, conform lui D. Salade, deschide noi perspective acestei activități didactice specifice (Morari, Sânca, Borș, Coroi, Gagim: 2010: 108), deci autorul recunoaște indirect educației muzicale principii didactice specifice.

Principiul dat preconizează:

- un dinamism definitoriu al creației-receptării muzicale și, respectiv, al formării competențelor muzicale, condiționat de natura dinamică a muzicii ca artă și de caracterul procesual al acțiunii educativ-didactice, în general;

- o proiectare didactică specifică formării competențelor muzicale, angajând:

- corelarea psihopedagogică a planurilor emoțional-rațional al predării-învățării-evaluării cunoștințelor muzicale;

- dezvoltarea capacității cunoștințelor muzicale teoretice de a-și demonstra valoarea implicită anume în formă dinamică, convertindu-se în cunoștințe muzicale practice (relaționează/cooperează/interiorizează/exteriorizează) și formând un mecanism de lucru fezabil – entitatea cunoștințelor muzicale teoretice – cunoștințelor muzicale practice;

- o formare *personalizată* a competențelor muzicale, dedusă din specificul artei muzicale (care este prin definiție o artă dinamică – sunetele sunt mișcare a materiei), receptării muzicii și activității de învățare a elevilor – toate aceste activități fiind esențial personale (Oprea 2009: 155).

Acest principiu este susținut de mai multe idei, concepte, principii și chiar teorii aferente educației muzicale și formării competențelor muzicale:

- *conceptul analizei complexe, rezumative și stilistice în muzică* [L. Mazeli, L. Țukerman; V.V. Bobrovski; I. Sposobin; E. Nazaikinski]; *conceptul mesajului în muzică* (dinamic, structuralizat în baza unei ierarhii) [M. Bonfelid; L.P. Kazanțeva; V.N. Holopova],

- *teoria naturii dinamice a armoniei* [Iu. Tiulin, N. Mihailov], *teoria intonațională a muzicii* [B. Asafiev], *teoria gravitației-tensiunii modale* [B. Iavorski], *teoria funcțională a muzicii* [D. Kuklin], *teoria caracterului dinamic al elementelor limbajului muzical* (Ionescu 2000).

Natura dinamică a muzicii este generată de *ritm* – potențialul energetic al muzicii prezent la nivel de sunet, intensitate, mod, armonie, arhitectonica mișcării.

Din ritm derivă *metrul*, care ordonează percepția, este pulsație, succesiunea timpilor tari/slabi.

Dimensiunea dinamic-afectivă a muzicii este dată și de *măsură*.

Calitatea acustico-muzicală a sunetului, care este receptată de zona inconștientului printr-un mecanism psihofiziologic special se datorează – *timbrului*, celei mai subtile caracteristici a sunetului.

Potrivit concepției *dinamice a elementelor limbajului muzical* a lui I. Gagim (Gagim 2004: 76), cele patru însușiri ale sunetului (durata, înălțimea, intensitatea, timbrul) generează elementele muzicii (ritmul, metrul, tempoul; melodia, armonia, modul; dinamica acustică; coloristica sonoră). Autorul menționează că numai în sunarea reală cunoștințele „teoretice” obțin caracter activ-practic:

tonul este elementul prim al muzicii care sintetizează caracteristicile ei esențiale: mișcarea, armonia, vibrația, tensiunea afectivă;

intonația, generată de mișcarea tonurilor, în muzică se caracterizează prin reproducerea exactă a sunetelor după înălțimea lor și interpretarea liniei sonore conform logicii derulării ca discurs semantic;

melodia, motivul – nucleul melodiei,

intervalul – unitatea duală, formal-tehnică și expresivă;

modul – tendința/gravitația reciprocă a sunetelor;

armonia – îmbinarea tonurilor pe verticală în consunarea lor simultană și ca derulare a acordurilor pe orizontală, cuprinzând atât momentul (structura consunărilor), cât și procesul (expresia mișcării acordurilor);

mișcarea/temporalitatea, attribute ale mișcării în timp, ale mișcării muzicii în exterior și în interior (ca dinamică ascunsă).

Pauza este componentă indispensabilă artei sonore. În crearea dinamismului psihologic, afirmă I. Gagim, pauza deține potențialități mai mari decât sunetul, căci așteptarea evenimentului creează o tensiune interioară mai puternică decât evenimentul însuși.

Forma este generată de două aspecte: static-analitic, care realizează funcția de structurare a muzicii; și dinamică, ca formă-proces.

Dinamica este reprezentată prin cele două sensuri descrise anterior.

Conceptele și teoriile sus-numite examinează cunoștințele muzicale din perspectiva procedural-dinamică a muzicii: cunoștințele muzicale conceptualizate muzicologic (totalitatea de noțiuni specifice domeniului muzical) se înscriu organic în procesul de predare-formare a cunoștințelor muzicale.

Iu. Tiulin susține că „dynamismul interior” se atinge prin starea de așteptare a trăirii muzicii de către elevul receptor (Guțu 2009: 354).

Conform lui V. Medușevski și D. Kuklin (Morari, Sâncă, Borș, Coroi, Gagim: 2010: 67), cunoștințele muzicale înseși sunt elemente dinamice, dynamismul manifestându-se în *exterior* (forța sunării) și în *interior* (tensiunea afectivă creată de sunete). Un sunet *piano* și altul *forte* declanșează senzații diferite.

Caracterul teoretic-aplicativ al cunoștințelor muzicale este menționat de curriculumul educației muzicale și materializat în manuale.

Întemeierea procesului de formare elevilor a competențelor muzicale pe un sistem specific de principii acordă acestui proces caracter comunicativ didactic: activitatea didactic-educativă este proiectată/programată/ordonată pe unitatea emoțional-rațional a muzicii-receptării muzicale, în baza unei teleologii specifice educației muzicale, pe valorificarea unor conținuturi educaționale selectate-structurate conform unor principii speciale, și prin metodologii specifice de educație muzicală. În acest proces de comunicare didactică participă ambii subiecți ai acțiunii educaționale și ai actului de comunicare – profesorul-comunicant și elevul-destinatar, mesajul comunicat (opera muzicală și discursul profesorului-manualului etc.), mijloacele de comunicare și învățare, acțiunea desfășurându-se printr-un cod de comunicare – limbajul muzical și limbajul pedagogic, deci e un limbaj muzical-verbal, menționează M. Ionescu și M. Bocoș (Ionescu 2000: 309).

Astfel, acțiunile muzical-didactice principale reprezintă domenii de formare a competențelor muzicale (Pâslaru 2001: 5): proiectate, conform lui Vl. Pâslaru, competențele muzicale, în acest context, sunt obiective operaționale; formate – acestea sunt finalități ale educației muzicale. Raportul obiectiv operațional al activităților muzical-didactice este co-lucrativ, prin el realizându-se efectiv formarea competențelor muzicale.

În acțiunea de formare a competențelor muzicale mijloacele comunicării verbale sunt preponderente. În educația muzicală se operează o verbalizare a muzicii prin patru tipuri de activități specifice: audierea, creația interpretarea și reflecția, verbalizarea cărora se face prin *reflecție, meditație, caracterizare, explicare, analiză și apreciere*, unificate de activitatea de receptare a muzicii, contextualizată în baza *principiului corelării și convertirii cunoștințelor muzicale în activități muzical-didactice* (Figura 1).

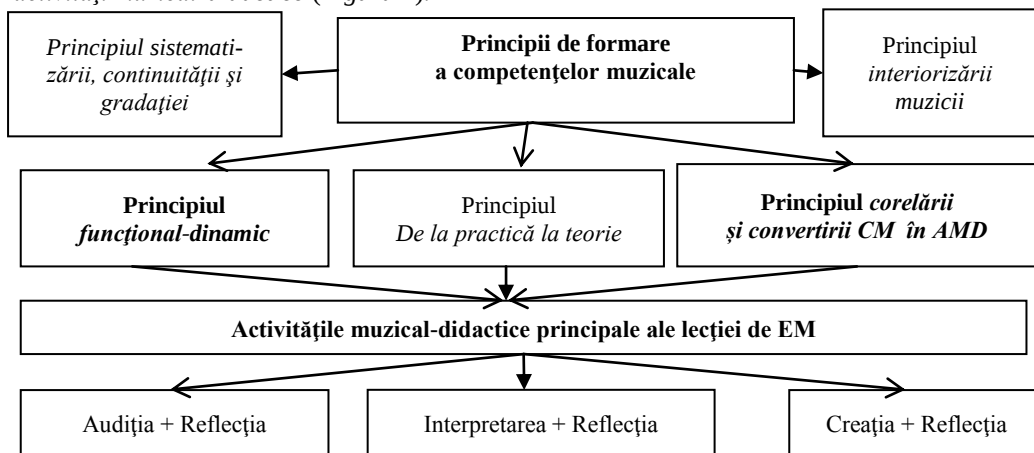

Fig. 1. Schema logică de conversie a principiilor formării competențelor muzicale în activitățile muzical-didactice a lecției

Bibliografie:

1. Gagim, I., *Știința și arta educației muzicale*, Chișinău, Editura ARC, 2004.
2. Guțu, Vl., *Schimbări de paradigmă în teoria și practica educațională*, Chișinău, CEP USM, vol. III, 2009.
3. Ionescu, M., *Demersuri creative în predare și învățare*, Cluj-Napoca, Editura presa Universitară Clujeană, 2000.
4. Morari, M., Sâncă, A., Borș, I., Coroi, E., Gagim, I., *Curriculum școlar pentru clasele I-IV (Educația muzicală) și clasele gimnaziale Y-YIII*, Chișinău, Liceum, 2010.
5. Oprea, C.-L., *Strategii didactice interactive*, Iași, Editura Polirom, 2009.
6. Pâslaru Vl., *Introducere în teoria educației literar-artistice*, Chișinău, Editura Museum, 2001.